

Брати Луцики. Нова історія. Гусятин, 1972 рік

Рипнули двері. Старий Петро обтрусив кожуха від снігу.

— Мороз аж тріщить, — подав дружині цупко перев'язаного снопа — і в хаті запахло Різдрвом.

— А ти навіть не розчервонівся, — Сабіна прийняла дідуха і поставила в кутку біля образів.

— Я в Сибіру з тим морозом знаєш як націлувався? — махнув рукою. — Хлопці кутю роблять?

— Роблять, — жінка зиркнула в сусідню кімнатку без вікон, де спали сини, коли приїздили в гості з Києва.

Робити кутю можна було тільки там, бо комуністи так і не змирилися з тим, що в Гусятині люди святкують Різдво. Церковну службу не забороняли, але священники мушили звітувати, скільки людей до них ходить і хто саме. Частину пожертв також віддавали. Але обрядів влада боялася, як чорт ладану. Тому кутю пильнували особливо — дуже ревні навіть підмовляли вчителів, щоби ті заглядали дітям в роти і вираховували, у кого між зубами застрягав мак. А про те, що напередодні Святвечора заглядали у вікна — і казати не доводиться. Тому-то все справжнє і щире тепер робилося за зачиненими дверима, все красиве ховалося в найглибші шафи, розумні натхненно прикидалися дурнями.

Петро зняв кожуха, роззувся і підійшов до дверей у маленьку кімнату ближче. Дванадцять років минуло, як повернувся з Сибіру, а надивитися на своїх хлопців не міг. Такі вони були йому цікаві — різні і однакові водночас. Наче хтось змішав їхню із Сабіною любов і виліпив нових людей. Тепер це були дорослі чоловіки, а батько бачив у них малих дітей. Десь всередині оцих змужнілих тіл ховалися ті Іванко і Степан, названі на честь дідів, якими він бачив їх з воріт, коли його арештували. Скільки він всього пропустив, скільки не знає. Любив і їх, і Сабіну особливою любов'ю, не дозволеною чоловікові — трепетною, всеосяжною, всепрощаючою.

— Сідайте біля нас, тату, — повернувся до нього Степан, перекочуючи в долоні пару горішків, які колов до куті, — відігрієтеся трохи знадвору. Мама напалила добре, — торкнувся зворотнім боком долоні до розпашілого обличчя.

Іван мовчав і зосереджено тер мак.

— Та роботи ще вдосталь, — обережно, наче боявся сполохати синівське прохання, відповів Петро. Але крок всередину зробив.

— Сідайте, — завжди мовчазний Іван вже як щось казав, то коротко, але різко. — Хтозна, коли ще так зберемося.

Брати перезирнулися, і Петрові той погляд не сподобався. Серце тривожно стиснулося.

— А чого б то не зібратися? — пильно дивився то на одного, то на другого, вичікуючи, що видадуть свої думки якоюсь реакцією.

— Та таке, — ховав очі Степан. — Роботи зараз багато.

— Наче ж канікули тепер у вашому інституті? — не спускав погляду із синів.

— Чого ми про роботу? — перервав ту розмову Іван. — Хіба ми для цього додому приїхали?

Сабіна, що зазирнула до кімнати на тих словах, швидко зметикувала:

— Як про роботу не хочете, то про дівчат розкажіть. Коли вже нам невісток приведете? Он Стефин Дозик вже дитину бавить, а ви так бабурами і ходите. Одному тридцять чотири, другому тридцять три, чи ми коли внуків дочекаємося?

— Хіба їм є коли женитися? — хмикнув Петро. — У них робота, — далі пильно дивився на синів.

Якби-то міг залізти їм у голови, прочитати думки, щоб знати, за що хвилюватися. Серцем відчував, що щось відбувається. Відколи приїхали — хлопці годинами шепталися впівголоса. Іван часто про щось думав на самоті. Навіть за цигаркою його застав, хоча раніше той не курив ніколи.

— А вам яку невістку — біленьку чи чорненьку? — в очах Степана стрибали бісики.

— То ми тепер вже й вибирати можемо? — сміялася Сабіна. — Кажі вже, є хтось? — обіймала сина.

З розмов Петро знав, що Степан від відсутності жіночої уваги не потерпає, але і дівчат даремно не псує. «Я хіба винен, що вони мені проходу не дають? — виправдовувався якось перед братом. — Але ж і я з ними чесний — вірші їм читаю, на вистави воджу. Нічого зайвого».

З Іваном історія була геть інша. Багато років у нього була одна любов. Батьки знали про неї небагато, тільки що спершу була студенткою, а потім медсестричкою в якійсь з київських лікарень. Що і чому між ними не склалося — не знав ніхто, крім, може, молодшого брата, але той таких таємниць не видав би ніколи. Надто вже

рідними були між собою Іван і Степан. Може, дався знаки той час, коли росли без батька, то й мусили бути підтримкою один одному.

— Може і є, — усміхався Степан, пересипаючи горіхи з долоні в гранчак. — Як все буде добре, то привезу в гості.

— Богу дякувати! — підняла очі до неба Сабіна. Погляд її вперся в низьку стелю хати. — А жити ви де будете? Не з братом же втрюх.

— В Іри квартира від бабці лишилася.

— І нащо ж ти їй, із київською квартирою, здався? — хмикнув батько.

— Може, у мені щось ліпше є, ніж квартира, — заклав руки за голову той.

Сабіна сіла поруч із молодшим сином і поклала руку на його долоню:

— А хто вона — ця Іра? Розкажи. Чим займається, хто батьки?

— Іра музикантка, — Степан дивився кудись поза стіни батьківського дому, уста його розпливалися в усмішці. З усього було видно — він закоханий. Може, вперше посправжньому широко. — Трохи молодша за мене, але це не головне. Ми познайомилися на літературному вечорі. Її запросили грати поміж виступами наших поетів... Того вечора ми з Іваном провели її додому, а вже через день зустрілися знову біля філармонії.

— Сказав би чесно, що ти її вистежив, бо вона проговорилася, що в цій філармонії буде концерт її тітки, — хмикнув Іван.

— Не вистежив, а мислив стратегічно. Не всім же бути такими занудними, як ти, — штовхнув брата в бік, і в того мало не висковзнула макітра з рук.

— Полегше, — буркнув.

Сабіна глянула на старшого сина:

— А тобі, Іване, як ця Іра? Подобається?

— Ніяка, — відрізав. — Пихата і худюща. І говорить багато.

— Не пихата, а горда. Породиста.

— Породистою буває тільки худоба, — махнув головою Іван, наче відганяв якісь думки.

І хоч такі житейські розмови Петру подобалися більше, ніж коли хлопці шепталися про якісь свої справи, але дещо знову його насторожило: надто різко старший син говорив про братову пасю, надто багато емоцій було в його байдужості. «Невже стара історія повториться знову»? — спіймався на страшній думці, але відразу її відігнав.

— Треба Наталі написати, — задумалася Сабіна. — Може, якщо весілля на літо чи осінь зробимо, то вона зможе приїхати. Я чула, що зараз з тим легше, дозволи дають.

— Дозволи, може, і дають, — Іван ретельніше, ніж раніше, тер мак, — а гроші? Знаєш, скільки вартує приїхати з Сибіру?

Погляд у Сабіни потух так само швидко, як загорівся. Розмови про Наталю, старшу доньку, у їхньому домі лунали все рідше. Листи від неї приходили двічі на рік, сухі і формальні, наче писані під диктовку якогось чиновника. Сабіна ж не переставала мріяти, що донька колись повернеться додому і привезе із собою двійко внуків, яких дідो і баба ніколи не бачили і знають лише по одній-єдиній знімці, вкладеній у листа, де меншеньке ще замотане в ковдру, і його личка зовсім не видно. Зараз ті діти вже дорослі. Петро ж розумів, але не смів сказати вголос

дружині страшно: Наталя там вже призвичаїлася. Тепер поїхати додому для неї вже така сама проблема, як би для нього повернутися в Сибір. Навряд чи той, хто не був у тих умовах, зрозуміє, як то — звикнути до гіршого і забути, як було краще. Петро розумів і доньку не засуджував, хіба Сабіну шкодував — так вже сильно вона вірила, що побачить Наталю знову.

Останнім часом важкі думки все більше долали. Жили із Сабіною переважно з того, що вирощували біля хати, замість помагати копійкою дітям, часом самі перебивалися з хліба на воду. Але Сабіна ніколи не сказала в його бік кривого слова. Вже кілька років як вона отримувала від держави крихітну пенсію, якої не вистачало навіть на найнеобхідніше. Якби Стьопа не поговорила з ким треба — то і того не було би. Сам Петро був категорично проти подібних домовленостей, але дружину жалів, тому й заплющив на ту історію очі. Ще коли мав більше сили — працював різноробочим на місцевій фабриці, а тепер навіть городець обійти — то вже подвиг. Єдине, що лишилося незмінним зі старих часів — вірші. Хоч зір тепер і підводив, але писав їх дрібно в старий зошит, економлячи папір. Часом навіть сам не міг прочитати написаного, але в тому й не було потреби — робив це для душі, переживаючи знову і знову все, що хвилювало серце в юності.

— Дивна річ — тіло, — сказав якимось Сабіні, роздивляючись свої зморщені долоні, — ще не було такого, щоб воно не підкорилося часу. Старіє. А душа пручається, скільки може.

— Для мене ти молодий, як тоді, коли тебе зустріла, — усміхнулася. — Я не брешу.

— Знаю, що не брешеш. Ти мені теж молода. Отут, — торкнувся пальцем голови, — живемо ми колишні.

Ні, він не нарікав на старість, хіба шкодував, що найкращі його роки минули як не за колочим дротом, то за сибірськими кучугурами. Наче й жив тоді, а згадати немає чого. І ніхто тепер ті роки не поверне. Хоч би діти тепер нажилися вдосталь, хоч би вони натішилися цим світом.

Іван і Степан доробили кутю. Сабіна накрила на стіл.

— Ну, Боже благослови! — перехрестив кутю батько.

Кожен зачерпнув великою ложкою і спробував голівну на Святвечір страву. Вечеря була пісна, але навіть якби можна було скоромне, то стіл Луциків мало би чим відрізнявся від того, що був тепер — м'ясо вони бачили рідко.

— Я в Сибіру звик до простої їжі, — підсміювався Петро в дні, коли доводилося сидіти на каші та квашеній капусті. — Мені аби шлунок повний.

До Святвечора Сабіна готувалася: притримала сушені на узвар, грибів на пісний борщ, муку на вареники теж мала сховану — білу, як сніг. Відкривала той мішечок тільки двічі на рік — перед Різдом і перед Великоднем. Бо в будні хоч голодуй, а свято має бути.

Чоловіки їли як чоловіки — швидко і захланно.

— До Стьопа колядувати підете? — не витримала Сабіна. Усі троє перестали жувати і підняли на неї очі. — Воно би пасувало.

— Жартуєш? — ледь не вдавився їжею Степан. — Дозик назавтра на нас донесе. Комуніст, — слово те з його уст звучало як лайка.

— Та ну, вони ж завжди святкували, хоч і по-тихому.